

tips voor Titel: Beeldcultuur

thuis

Pagina('s): pagina 110 – 113

nr. 41

Inhoud: de invloed van de hedendaagse beeldcultuur op de kinderen

www.pravoo.com

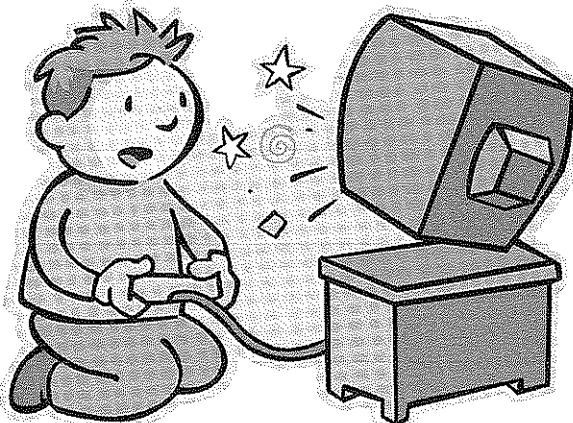
© pravoo lekkerkerk

begeleiding, voorlichting
opleidingen
onderzoek
uitgeverij
pravoo
tel 0180-662026, fax 0180-664450 (NL)
Schoonheidsstraat 27, 2941 PG Lekkerkerk

Die had ik nog niet

In oktober 2002 zat ik om 10.15 uur op een dorpsschool in de pauze koffie te drinken.

Er kwamen enkele kinderen het leerkrachtenkamertje binnen. Een van de kinderen bleek jarig te zijn en had een kaart bij zich waarop alle leerkrachten (inclusief ik) hun naam en handtekening plaatsten. Ik deed het ook en vroeg het kind: „Hoe oud ben je?” Het antwoord was: „Tien jaar.” Ik vroeg: „Wat heb je gekregen op je verjaardag?” Het kind: „Een tv”. Ik zei nog tegen haar: „Dat vind ik nogal wat.” Ze reageerde met: „Maar die had ik nog niet.”

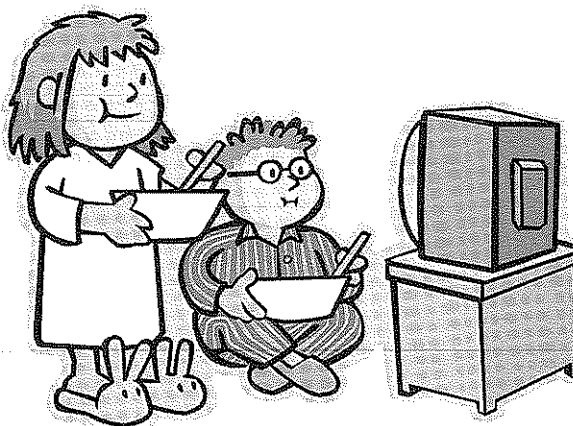
Geen tv op de kamer

's Middags was ik in de klas en vroeg aan de kinderen van groep 6 wie er een tv op de kamer had. Naar beneden afgerond: 60% van de kinderen. Alle kinderen bleken 's avonds op hun kamer tv te kijken terwijl hun ouders in de veronderstelling waren dat ze sliepen.

De kinderen bleken ook goed aan te kunnen geven wat er dan zoal op de tv te zien is laat op de avond.

Het bovenstaande geeft het syndroom van de luxe weer, nl. de vanzelfsprekend van kinderen dat je op je tiende een tv. moet hebben, op je twaalfde een gsm-toestel, op je 16e een scooter, etc.

Daarnaast geeft het ook aan dat onderzoeken die laten zien hoeveel tijd kinderen tv kijken waarschijnlijk een te lage frequentie vaststellen en dat de werkelijkheid anders is. Het is een feit dat kinderen niet alleen veel ongewenste beelden zien, maar ze zien ontegenzeggelijk ook veel meer beelden dan toen alle kinderen 's avonds in bed alleen nog stiekem verder gingen lezen in hun spannende boek.

De homo zappiens (de zappende mens)

De cultuur waarin kinderen leven is de zap-cultuur die zich niet alleen kenmerkt door het zien van (ongewenste) beelden, maar ook door het zien van kortdurende en elkaar snel opvolgende beelden. Prof. Veen sprak in zijn intree-rede in december 2002 dan ook van de homo zappiens.

Bij de huidige volwassene is dat te zien in het feit dat weinig mensen het tegenwoordig vol kunnen houden om naar een Zweedse film te kijken met een statische camera-voering en lange dialogen.

De kinderen die wij nu in de basisschoolleeftijd tegenkomen zullen ook niet tegen die trage films kunnen. Hun beeldcultuur heeft de MTV-snelheid van de clips waarbij het snel doorschakelen als het te lang duurt kenmerkend is. De goede jeugdfilm *Lang leve de koning*, werd om die reden ook niet gewaardeerd door de kinderen.

Is het dan echt zo erg?

Voordat we dieper ingaan op de kenmerken van de beeldcultuur moet natuurlijk ook gesteld worden dat deze cultuur ook positieve kenmerken heeft. In de eerste plaats biedt beeldmateriaal veel mogelijkheden om van kinderen wereldburgers te maken.

Beeldmateriaal brengt de wereld bij de kinderen en kan een gunstige invloed hebben op de wereldoriëntatie van de kinderen, de bewustwording van de dingen om hen heen en de betrokkenheid op elkaar. Beeldmateriaal zegt soms veel meer dan woorden en kinderen krijgen de kans om dingen beter te begrijpen omdat ze de beschikking hebben over het beeldmateriaal.

Overdaad schaadt

Naast het overdreven mitrailleurvuur van tv-beelden ziet het schoolkind ook nog de computerbeelden. Vroeger zag je bij het tekstverwerkingsprogramma Wordperfect een groen scherm en moest je de F-codes onthouden en nu worden alle windowsprogramma's via plaatjes gestuurd. Ook de huidige schoolmethoden barsten uit hun voegen van de foto's en illustraties. Maar we zijn er nog niet, want er komt nog meer beeldmateriaal aan in de vorm van de digitale camera en de camera ingebouwd in de gsm. Vroeger kende je het logo van Philips en van Shell, tegenwoordig kennen de kinderen al veel meer logo's. Een veranderende omgeving maakt andere kinderen. Er zijn cultuurromantici onder de pedagogen die stellen dat het allemaal wel meevalt en dat de kinderen vergeleken met vroeger weinig anders zijn. Ik moet u zeggen dat ik niet tot die romantici behoor. Ik ben sedert 1979, dus bijna 25 jaar, professioneel met de opvoeding van kinderen bezig en moet stellen dat er wel veel veranderd is. Iedereen die 20 jaar geleden in het onderwijs werkte moet in alle eerlijkheid stellen dat kinderen wel veranderd zijn:

Overdaad

- veel kinderen lijden onder het syndroom van de luxe en zijn erg materialistisch (is dit alles?)
- steeds meer kinderen kennen grote-mensen-zorgen en gaan voor het grote genieten (vooral uit je bol en dak gaan)
- veel kinderen alibiseren en zoeken bij problemen de schuld bij anderen (hij deed het ook), de zgn. sorry-cultuur. Het is niet juist dit soort mentaliteitsontwikkeling helemaal toe te schrijven aan de beeldcultuur. Kinderen zien anderen echter wel dat gedrag vertonen en nemen het over. (Iedereen doet zo).
- veel kinderen kunnen zich maar moeilijk langere tijd concentreren
- het onderwijs moet steeds meer doen om kinderen te motiveren. Ze zien immers om hen heen veel dingen die interessanter zijn dan wat de school te bieden heeft.

Er zijn gelukkig ook nog veel schatjes, maar het is logisch dat mensen die dagelijks met kinderen omgaan zich zorgen maken.

De beeldcultuur nader bekeken

Aan de hand van 6 stellingen wil ik de beeldcultuur wat meer toelichten.

Stelling 1: De huidige beeldcultuur heeft een negatieve invloed op de denkontwikkeling van kinderen

Volgens Veen (hoogleraar didactiek en onderwijsontwikkeling) is de homo zappiens niet meer gewend om lineair te leren. Het huidige kind denkt niet meer logisch van begin naar eind. Door het springen van de hak op de tak ontstaat er niet alleen een gebrek aan denken in termen van inleiding-kern-slot, maar ook een gebrek aan het analyseren van een verloop, een ontwikkeling, oorzaak-gevolg/middel-doel-relaties, etc.

Kenmerkend voor veel kinderen (en volwassenen) is dat ze bij de aanschaf van een nieuw spel niet meer de handleiding lezen, maar meteen beginnen te spelen en via trial-and-error vaak wel tot een acceptabele speluitvoering komen, maar dat is meer intuïtie dan cognitie.

Die oppervlakkigheid in het denken wordt veroorzaakt door de flitscultuur van snel wisselende beelden waardoor er geen tijd is om ergens diep op in te gaan.

Die oppervlakkigheid wordt ook veroorzaakt door het feit dat kinderen gewend zijn verschillende taken tegelijkertijd uit te voeren. Een kind kan chatten en bellen tegelijk, maar ook internetten en bellen tegelijk en de cd-speler bedienen. Schermbeelden worden vaak niet echt gelezen, maar globaal gescand. Voorheen leverde het lezen nog een bijdrage aan de denkontwikkeling van kinderen.

Tijdens het lezen gaat het immers vaak wel om een meer langdurig volg- en meedenkproces. In 1989 werd al vastgesteld dat er een tendens was van ontleding. En eind 1999 kon vastgesteld worden dat leesbevorderingsbeleid geen noemenswaardig effect gehad bleek te hebben. De uitleencijfers van bibliotheken zijn ook aan het dalen. Kinderen lezen wel tijdschriften, maar de korte stukjes daarin en het vele beeldmateriaal levert ook geen bijdrage aan de ontwikkeling van het denken. In het algemeen lezen kinderen meer korte dan langere teksten.

Een teken voor de oppervlakkigheid is volgens Jole (op een lezing voor het Genootschap Onze Taal op 3 november 2001) dat er een oppervlakkige ouwehoercultuur ontstaat. Er is sprake van een grenzenloze babbelzucht via mobiele telefoons en het chatten. Volgens hem zou die babbelcultuur nog wel eens funester kunnen zijn dan de gevreesde beeldcultuur.

Stelling 2: De huidige beeldcultuur verarmt de verbeeldingscreativiteit

Jongeren geboren na 1974 besteden meer dan 80% van hun mediatijd aan commerciële tv en aan multimedia met internet. Bij hun grootouders is dat net andersom: 80% van de mediatijd gaat naar de publieke tv en de gedrukte media. Jongeren die in 2001 hbo of universitair afstudeerden besteden aan lezen nauwelijks nog de helft van de tijd die hun grootouders met alleen lager onderwijs aan lezen besteedden. De gegroeide aandacht voor het beeldscherm hangt wellicht direct samen met de ontleding.

Bovendien is het zo dat jongeren steeds meer functioneel lezen en steeds minder uit genoeg. Omdat alles nu kant en klaar is in de zin dat de beelden al af zijn, leren kinderen ook minder om zelf te verbeelden, nl. een gedachte omzetten in beelden.

Het beperken van de creativiteitsontwikkeling begint met het krijgen van speelgoed dat af is en waarbij je niets meer hoeft te verbeelden. Oudere kinderen worden ook niet meer aangespoord om de fantasie te gebruiken omdat ze minder lezen en alles al klaar is. Het resultaat van de beeldcultuur is een achteruitgang van de verbeeldingskracht en het creatieve denken. Leerkrachten in groep 1/2 ervaren dat je tegenwoordig veel kinderen weer moet leren spelen.

Stelling 3: De huidige beeldcultuur bevordert een oppervlakkige waarneming

Uit een onderzoek in 2001 bleek dat men over het algemeen bij het internetten toch meer naar de tekst keek dan naar de plaatjes. 64% van de beelden werd een blik waardig gegund, tegen 92% van de teksten. Foto's in bijvoorbeeld tijdschriften worden ook veel beter bekeken dan foto's op het web. Op basis van dat onderzoek stelde Jole op een lezing voor het Genootschap Onze Taal op 3 november 2001 dat het nog wel mee viel met de digitale beeldcultuur. Wij kunnen dat optimisme wat afzwakken door te stellen dat alleen gekeken is naar de oogbewegingen en niet naar het verwerken van de tekst. Bovendien tonen deze cijfers ook de oppervlakkige waarneming van de beelden aan. Kijken is wat anders dan verwerken. Leraren in het voortgezet onderwijs kunnen beamen dat veel werkstukken tot stand komen door knippen en plakken van teksten van het internet zodat er een onsamenvattend geheel ontstaat zonder lijn en in verschillende tekststijlen. Vaak hoor ik een leerkracht tegen een kind zeggen: „Kijk eens beter”. Kinderen zien wel veel, maar nemen door die hoeveelheid en snelheid van wisselende beelden minder goed waar.

Stelling 4: De huidige beeldcultuur zorgt er voor dat kinderen grote mensenzorgen hebben

Kinderen in de middenbouw van de basisschool hebben al veel beelden gezien. Ze zien op jonge leeftijd al veel lijken, pornografische beelden, oorlogsbeelden en griezelbeelden. 60% van de kleuters in Rotterdam kijkt voor het naar school gaan tv. Er zijn al kleuters die naar Goede tijden, slechte tijden kijken.

Wie regelmatig kinderen hoort praten in vrije momenten of tijdens kring-/klassengesprekken weet wat de kinderen al weten en wat ze gezien hebben op de tv. Veel beelden blijken toch wel indrukken achter te laten. Zo hebben we ooit een kind van 6 jaar begeleid die nachtmerries had n.a.v. een tv-programma over het ontstaan van kanker door het gat in de ozonlaag. Het kind had een opa en oma die overwinterden op Mallorca. Kinderen moeten eigenlijk alleen kinderzorgen hebben.

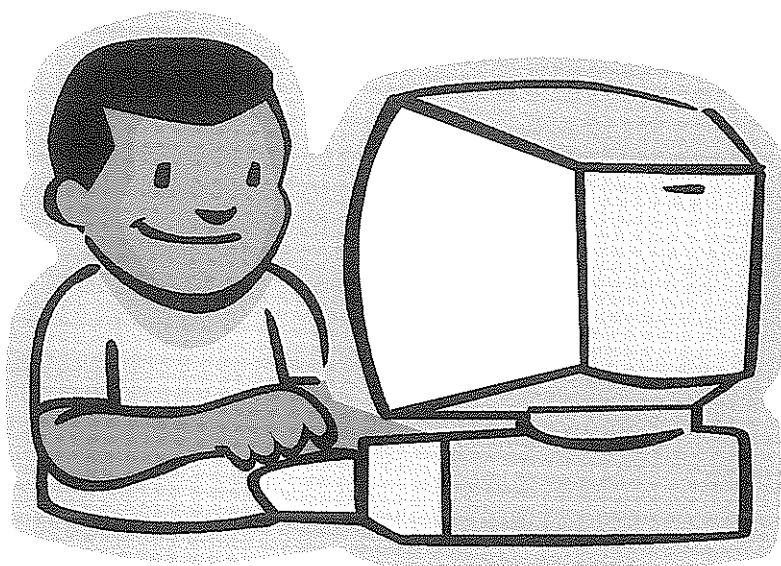

Stelling 5: De huidige beeldcultuur bevordert het materialisme

Kinderen worden ook overstelpt met beelden via de reclame. Die beelden houden hen voor hoe ze gekleed moeten zijn, hoe ze zich moeten gedragen en

wat de rages zijn. Die beeldcultuur oefent een grote invloed uit op het gedrag van de kinderen. Voor veel kinderen geldt: zien is geloven. Iedereen heeft het, dan is het goed en dan moet ik het ook.

Het is logisch dat je op je tiende een tv krijgt, want ik heb gezien dat andere kinderen dat ook hebben. „Krijg ik niets mee?“, zeggen kinderen na een verjaardagsfeestje, of: „Is dat alles?“ In tv-termen is daar ook al een woord voor nl. wannahave of in gewoon Nederlands hebbedingen.

Stelling 6: Toch maar accepteren, maar wel.....

Cultuurpessimisten vrezen dat de beeldcultuur een nadelige invloed heeft/kan hebben op de kwaliteit van de mensheid.

*Kritisch
blijven*

Anderen stellen dat er toch nog steeds wel veel literaire boeken over de toonbank gaan, maar criticasters wijzen op even zoveel mensen die op feestjes vertellen wat ze allemaal ongelezen in de kast hebben staan.

Het is gewoon een gegeven dat de woordcultuur aan het afnemen is en dat er een beeldcultuur voor in plaats komt. De moderne technische ontwikkeling brengt dat met zich mee. Zelfs aan de opmaak van een opinieblad als HP-de Tijd is dat te zien. Ook daarbij spelen foto's en veel grotere rol dan bij de voorlopers van dit blad 25 jaar geleden (toen we hier ook al op geabonneerd waren).

Wij als onderwijsmensen kunnen die ontwikkeling niet tegenhouden. Het is ook de vraag of dat onze taak is. Wat we wel kunnen en misschien moeten, is meer aandacht besteden aan de beeldeducatie. Beeldeducatie heeft twee kenmerken, nl. kinderen leren bewust met beelden om te gaan en ten tweede gericht reageren op de nadelige bijwerkingen van die beeldcommunicatie.

Bij beeldeducatie gaat het erom kinderen geconcentreerd en analytisch te leren kijken naar de beelden. Net zoals kinderen leren lezen op school moeten ze ook leren om beelden te lezen. Daarbij gaat om vragen als: welke soorten beelden zijn er, wat is er precies te zien (leren kijken) en ook wat de bedoeling van die beelden is, wat wil de zender bij ons bereiken en hoe gaan wij daarmee om?

Bij dat laatste gaat het om het bewust worden van de invloed van die beelden.

Bij het reageren op de nadelige kenmerken van de beeldcultuur gaat het om:

- Het gewoon volhouden van de boekpromotie en de bevordering van het leesplezier. Iedere leerkracht weet immers dat er wel kinderen zijn die je tot lezen kunt stimuleren. Dus ook het weggezakte dagelijkse stukje voorlezen moet maar weer ultiem in ere worden hersteld. Als we dat opgeven zal het alleen nog maar erger worden.
- Ten tweede zal het leren denken weer expliciet in onderwijslijnen te zien moeten worden. Het korte fragmentarische denken moet aangevuld worden met het wat meer lineair leren denken.
- Tenslotte zal de stimulering van het creatieve denken en handelen steeds belangrijker gaan worden.